

1. ЗАТЬМАРЕНІ ОБРАЗИ МИНУЛОГО

Так залишилися в уяві
Місця дитячих днів моїх,
Так доховала пам'ять хлопця
Затьмарені вже образи...

Богдан Ігор Антонич «Елегія про співучі двері»

Люблю блукати старими запускеними кладовищами. Коли, бувало, обставини закидали мене до тієї чи іншої, ще не знайомої, місцевості, я відшукував якийсь старий цвинтар, відчиняв скрипучі ворота і повільно йшов від могилки до могилки, відчитуючи на похилених плитах старі, затерті написи. Пробирався вузькими стежками-проходами поміж пам'ятниками і гробівцями, плутаючись ногами у колючих зарослях терну та бур'янів. Обережно зішкрібає зі старих пошерхлих плит влізливий мох і, літера за літерою, розшифровував імена, дати життя тих, хто давно відійшов у світ тіней. Намагався уявити собі той світ, ті обставини, у яких вони проводили своє земне життя, пов'язати дати смерті з якимось подіями, війнами, пошестями.

Ось і зараз я збираюся у мандрівку шляхами та стежками моїх предків, ближчих чи дальших родичів. Ведучи цю розповідь, «немудру та щиру», я намагатимусь відтворити ті факти з життя близьких мені, а проте часто-густо не знайомих особисто людей, яких уже немає серед живих. Використаю розповіді моїх батьків, родичів, передусім – незабутньої тети Стефи, записані Ярославом Ковалем. Щось, на жаль, уже втрачено, дещо доводиться розшифровувати під верствою моху, що поріс на старіх могильних плитах. У декого з моїх родичів немає могил, а надмогильні пам'ятники – хіба що віртуальні: в пам'яті ще живих, близьких, у рядках спогадів. Є ще старі спогади, документи, віднайдені в архівах моїми друзями, зокрема – Галею Сварник. І неминуче постає питання, яке свого часу поставив польський письменник Войцех Жукровський:

«Чи все це – правда? Що ж, її, правди, саме стільки, скільки здатен вмістити будь-який спогад дитинства, що нараз повертається до тебе, із запахом сльотливого дня, з давно забутою мелодією, з колись десь побаченим краєвидом, самотнім деревом, що надвечір моргає білявим сподом листя... Пережите, змішане з почутим, а може – з мріями, снами... Світ, що його я змалював, існував, щодо цього можу поклястися, бо ж це я сам брав участь у його створенні...»

Войцех Жукровський «Окрушини весільного торта»,
передмова, переклад мій

Тож не гнівайся, мій прискіпливий читачу, якщо десь, колись у цій розповіді спогади змішаються з мріями, асоціаціями. Як кажуть в Галичині, «на то нема ради».

2. ГЕНЕАЛОГІЯ

Меч і кужіль

Люди й покоління – се тільки кільця
в ланцюгу великим всесвітнього Життя,
а той ланцюг порватися не може.

Леся Українка

Відомо, що кожен британець може в будь-яку хвилину відтворити своє генеалогічне дерево щонайменше до чотирнадцятого, а то й до сімнадцятого коліна. Нам, звичайно, далеко до британців, та, зрештою, і до українців минулих століть. Були для цього вагомі причини, що їх, почасти, можна зрозуміти з моїх наступних розповідей.

Так чи так, намагатимуся відтворити все те, що вдалося записати зі слів моїх батьків, ближчих чи дальших родичів, архівів. Пробачте мені, мої ближчі й дальші предки, якщо в цю розповідь вкрадуться неточності.

Отже, передусім – предки по лінії меча та по лінії кужеля.

У польській історичній і, зокрема, генеалогічній літературі в окресленні предків вживаються терміни «*po mieczu*» та «*po kądzieli*». Першим терміном позначаються предки по лінії батька – дід, прадід та й їх попередники в сивій глибині віків, які мали б носити при боці цей атрибут мужа – воїна, і не лише носити, але й, при потребі, використовувати в обороні родини, батьківщини, честі, чи як остаточний аргумент у суперечці.

Куделиця, *-і, ж*, або кужіль, *кужеля, чи* – прядиво, намотане на кужівку, частину прядки у вигляді кілка. Доки **меченосець** воював, вірна дружина сиділа вдома, підтримувала родинне вогнище і пряла **кужіль**. Отже – це предки по лінії матері: бабуся, прабабуся і так далі, в ту ж таки сиву глибину віків.

А тепер, позаяк, як говорилося і писалося в Галичині, «дами мають першенство», розпочнемо нашу розповідь з предків по лінії кужеля...

Кужіль, або ж куделиця

Бабуся Юлія

Ревних охоронців етнічної чистоти української раси мушу відразу розчарувати: по куделиці мого родоводу досить таки важко дошукатися українських коренів. Хоча... Бабуся мого діда за кужелем походила з аристократичного роду князів Святополків-Мирських. Зі всезнайка-інтернету відомо, що такий собі Петро Святополк-Мирський, народжений 1857 року, був губернатором Пензи і Катеринослава, а 1904–1905 років, за «весни народів» – міністром внутрішніх справ Російської імперії.

А від якого ж то Святополка походить моя бабуся? Складне питання! І усе ж таки...

Не маю підстав пов'язувати Святополків-Мирських з туровським князем Святополком Володимировичем, чи, радше, Святославичем, прозваним «Окаянним» (980–1019), тим самим Святополком, що заслужив ганебне прізвисько – тавро ніби – то за вбивство братів Бориса, Гліба і Святослава. Історія спростовує це звинувачення як геть несправедливе, бо ж насправді у момент вбивства Бориса і Гліба князя Святополка в Києві ще не було

Не маю підстав пов'язувати своїх предків зі Святополком Володимировичем з дуже простої причини, а саме тому, що дітей у цього князя, одруженого з донькою Болеслава I Хороброго, не було.

Тож залишається Святополк Ізяславич (1050–1113), хрещений Михайлом, той самий, що збудував у Києві золотоверхий Михайлівський храм. Цікаво, що до цієї архітектурної споруди моя Мама мала особливий сентимент, тож напрошується думка: чи не таїться за цим якась родинна традиція?

Хоча це – тільки припущення, яке вже ніхто ані підтвердить, ані спростує... Так, чи так, але русько-українська гілка усе ж таки прослідковується. Адже саме на монетах, карбованих за володарювання Святополка – Михайла Ізяславича, вперше виразно вимальовується праобраз тризуба – українського герба.

8 листопада 1050 року народився Король Русі, Великий князь Київський – Святополк II Ізяславич.

Святополк був сином короля Русі Ізяслава Ярославовича та онуком Ярослава Мудрого. Після отримання київського престолу Святополк був вимушений відбивати майже щорічні напади половців. З 1103 по 1111 рік разом із Володимиром Мономахом провів низку переможних походів у Половецькій землі. У 1097 році Любецький похід і в 1100 році Витечівський з'їзд, який вгамував протиріччя на українській землях. Після смерті Всеволода Ярославовича Святополк став Великим князем Київським у 1093 році, а королем всієї Русі об'явив себе після смерті його брата короля Русі Ярополка Ізяславича у 1087 році, заявивши що він є спадкоємцем Ярополка. Нагадаю, що брата Святополка – Ярополка і їхнього батька Ізяслава було короновано в Римі та надано їм титул Короля всієї Русі у 1078 році папою римським Григорієм VII.

Після його смерті спалахнуло Київське повстання, яке приборкав Володимир Мономах. Святополк був причетний до спекуляції сіллю і махінацій лихварів, що стало причиною Київського повстання 1113 року. За часів правління Святополка II зведено Михайлівський Золотоверхий собор – перлину української архітектури XI століття.

Святополк похований у Києві, в збудованій за його сприяння церкві Михайлівського Золотоверхого монастиря.

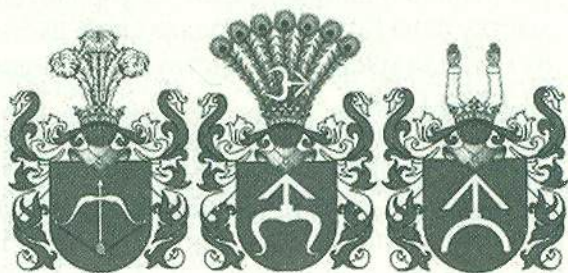
Та не даремно прорік мудрий Амоній Сакс: «Amicus Plato, sed magis amica veritas!». Отож, якщо Все милостивий Господь дасть сили і насаги, а головне – вділить трохи часу, шукатиму далі.

Згадуючи родинні перекази, моя Мама розповіла якось, що її прабабуся з цієї лінії була... «уняткою» – католичкою східного обряду, не ходила ні до православної церкви, ні до костела, а лише до каплиці у своєму маєтку, де відправляв богослужіння католицький священник східного обряду. А проте бабуся, княжна Святополк-Мирська, була вже православною.

Дідо Чеслав

За лінією меча Дідо, тобто Тато моєї Мами, походив з колись заможної аристократичної родини князів Odrowąż-Wazgird. Якось я нишпорив Інтернетом і знайшов величезний список польських аристократів з таким прізвищем.

Шляхетський герб Одровонж? Вперше згаданий 1350 року, він став і донині залишився одним з найпоширеніших в Польщі й Литві. У мене це поєднання річки Одри чи Одера (Odra) і вужа (wąż) викликало всілякі дивовижні асоціації. Недавно той-таки всезнайко-інтернет показав мені цей герб у кольорах. Отож – на червоному щиті вимальовано білі вуса, поєднані зі стрілою, та ще, вгорі, зображена верхня частина панцира з сітчастим заборолом і короною, оздобленою перами павича, а на тлі цих пер – ще одне поєднання стріли з вусами, розташоване горизонтально. І жодної річки, ані вужа чи вужика. Щось тут не так! – подумав я. І таки прочитав один із переказів з посиланням на якогось пана Окольського. Отже, засновник цього герба, «поганин з Моравії», на доказ перемоги над супротивником у турнірі відрізав чи, навіть, відривав переможеному вуса разом з губою і презентував їх можновладцеві наколотими на стрілу. Тож, можливо, первинною назвою герба була Odrzywąż (odrzynał wąż). Цілком логічно, хоча й жорстоко. Але, але... Войовничі індіанці на доказ перемоги скальпували свого противника. O tempora, o mores! А проте герб підтверджує цю легенду. Інтернет-всезнайко подає понад двісті прізвищ носіїв цього герба, і серед них найчастіше – Wazgird, рідше – Wizgirt, Wизgird, Wysygirt, Wysogirt. У польському виданні «Herbarz Polski Kaspra Niesieckiego S.J.», виданому в Липську (Ляйпцигу) у 1839–1846 років, прізвище Wazgird зустрічається в 11 томі на сторінці 471. Серед розстріляних енкаведистами 1940 року в Катині польських офіцерів був дехто, хто звався Olgierd Wazgird.

На цьому малюнку зображено три варіанти гербів «Одровонж»; найчастіше зустрічається варіант, розміщений посередині.